

Bezużyteczny Cioran

Autor tekstu: **Anna Bałdyga**

Cioran jako uczestnik i komentator najważniejszych wydarzeń dwudziestowiecznych jest myślicielem szczególnie nawiązującym do tradycji filozofii i religii. Jego „medytacje” spisane w kilkudziesięciu książkach, zbiorach esejów oraz aforyzmów wykorzystują elementy filozofii europejskiej, z równą namiętnością rozważają także główne wątki filozofii Wschodu. Szczególne miejsce zajmują w nich literatura i muzyka, pojęte jako przywiązanie do własnej osobowości, przeszkoda uniemożliwiająca wyzwolenie się spod władzy ograniczoności.

Cioran jako emigrant rumuński, jednocześnie wieczny uciekinier od dziedzicznego światopoglądu utrwalonego w świadomości narodu środkowej Europy, stwarza sobie własną niszę, którą zapełnia projektami siebie i świata, pracownię obróbki tradycji przekazanych przez kultury narosłe wokół różnych korzeni.

Uwolnienie od języka ojczystego, jakie nastąpiło po napisaniu *Świętych i łez* i dziesięć następnym lat doskonalenia języka francuskiego jest świadomym i dobrowolnym wyborem pisarza, którego lokalna kultura i polityczno-gospodarcza sytuacja kraju determinują do zajęcia określonej, zaprojektowanej dla niego w 1937 roku postawy. Podobnie we Francji, o czym pisze Sartre, pisarz, ale przede wszystkim człowiek skonfrontowany z dualizmem świata podzielonego między zwolenników faszyzmu i entuzjastów komunizmu, ma jeszcze możliwość udania się na wewnętrzną emigrację.

Język pełni w pismach Ciorana funkcję medium wyrażającego osobowość ich autora, podającego za Montaigne'em definicję pisarza: „Jestem materią mojego dzieła”. To świadectwo twórcy będącego niewolnikiem nastrojów, który chce oddać je pismu, by „wyzwolić się od samego siebie” [1]. „Książki powinno się pisać tylko po to, by mówić w nich rzeczy, jakich nie śmielibyśmy wyznać nikomu”. [2]

Pisanie umożliwia twórcy zyskanie dystansu do życia przeładowanego męczącą osobowością. *Proza bezkrwista* [3], napisane w języku francuskim aforyzmy są zarysowaniem ontologicznej bezdomności, jaka widnieje przed piszącym w języku innym niż rodzimy. Pismo już popełnione uwalnia od konieczności chronienia go i siebie w nim, pomaga spojrzeć na *Ja* jako na zbiór znaków. Cioran podobny Beckettowi świadomie ogranicza myśli przez zmianę języka, redukuje swą osobę do istoty. Być może potem byłoby się z nią łatwiej rozprawić.

Formy literackie, jakie eksponuje Cioran są odpowiedzią na katastrofę wielkich systemów filozoficznych. Omija on ruiny metanarracji „medytując”. „Rytm Cioranowski zdaje się raczej dawać świadectwo głębokiemu impasowi, w jakim znalazł się umysł spekulatywny, który ledwie wysunie propozycję, już zostaje ucięty, zmuszony do korekty — wskutek zagmatwanej pozycji wyjściowej”. [4] Wskutek rozrastającej się materii, nawarstwiania się historii w czasie.

„Najgorszą formą despotyzmu jest system — w filozofii i we wszystkim w ogóle”. [5] Dlatego Cioran zapisuje myśli w formach nieregularnych: aforyzmach mających często postać paradoksów, krótkich esejach tworzących się wokół tematów-obsesji, luźnych formalnie „medytacjach”, uwalniających myśl od jednoznacznych przyporządkowań dualistycznym kategoriom prawdy i fałszu, dobra i zła. Szkic niedokończony lub niedopowiedziany — jako twór dynamiczny kontynuowany przez współodczuwającego czytelnika — pozostaje w sferze nie-do-odczytania, w hermeneutycznej ziemi niczyjej istniejącej dzięki fuzji horyzontów.

„Złota reguła: pozostawić niekompletny wizerunek samego siebie...” [6] Pisanie fragmentaryczne, włączające wątki autobiograficzne, krótkie modlitwy, partie opisowe, ćwiczenia z zachwyty, zapytania egzystencjalne i próby doraźnych odpowiedzi, jest ucieczką Ciorana od tożsamości narracyjnej, obroną przed kłamstwem z nadużycia refleksji na temat siebie i świata. „Czyż nie byłoby lepiej zniknąć, zanim zostawimy ślady?” [7]. Lecz ślady są złudzeniem, wszystko jest ułudą, łącznie z twierdzeniem, że wszystko jest ułudą, transcendencja również, i nicość („Nicość bez wątplenia jest wygodniejsza. Jakże trudno rozplątać się w Bycie!”). Nie znaczy to, że ich nie ma.

Ciorana cechuje podejrzliwość wobec świadectwa materii, a więc podważa on również świadka. W *Złym demiurgu* pisze o substancji świata — *istnieniu, które zostało popsute u samego źródła* — co wydaje się oczywiste, gdyby skonstatować nietrwałość i ułomność każdego czynu i tworu. Tym samym postępowanie, współczesne usprawiedliwianie życia przez cel, do

którego ono dąży, jest pomysłem idiotycznym. Jednocześnie doświadczenie filozoficzne — jakakolwiek idea czy dogmat, mające na celu rozwój duchowy człowieka — nie jest płodne. [8] „Uczynić coś albo nie uczynić, to jedno i to samo”. [9] Cioran nie zostaje buddystą. Cioran nie popełnia samobójstwa. Wyjaśnieniem tej decyzji jest wyznanie zamieszczone w *Złym demiurgu* (s. 53): „Obsesja samobójstwa to właściwość człowieka niezdolnego już ani do życia, ani do śmierci, i którego uwaga nigdy nie odrywa się od tej podwójnej niemożności”.

Pojęcia i ich wyobrażenia, plany co do nich i pismo zredukowane zostają do słów w obcym języku, a te do dźwięków. „Trzeba żyć twarzą w twarz z bytem, a nie z umysłem”. [10] By postarać się „wymyślić coś lepszego niż byt” [11] oraz by nie tworzyć bytów ponad potrzebę. „Naprawdę liczy się tylko to, by rozumieć, nie zaś produkować”. [12]

Cioran podobnie jak Nietzsche podważa korzenie pojęć i rozmontowuje utarte ścieżki naszego rozumowania. Żał staje się dla niego „szachrowaniem z rozpacz”, smutek i poczucie winy to stany automatyczne, gdyż jako statyczne słowa zakładają przeżywanie przez człowieka uczuć powtarzalnych. Z Gombrowiczem łączy go awersja do sztuczności życia zaprogramowanego przez z góry narzucające się formy, upchanego we wszelkie możliwe do pomyślenia schematy. „Medytacje” Ciorana to nawiązanie do tradycji kulturowych przez nieustanne podważanie własnych myśli zanurzonych w dorobku artystycznym epok, przez usunięcie punktów oparcia dla własnej refleksji — „Zaczynamy żyć realnie dopiero na skraju filozofii, na jej ruinie”. [13] Zamiar myślenia jako ćwiczenia duchowego realizuje się w połowie XX wieku na gruzach totalnych systemów filozoficznych. Ciorana nie interesuje *bezosobowy, banalny, obiektywny niepokój*, jaki jest udziałem filozofii europejskiej, *mnożenie słów*, ale byt, obserwowanie istnienia. Skłania się w stronę mądrości Wschodu, której podstawą jest praktyka życiowa, lecz pomija koncepcję nirwany jako wolności od cierpienia: „wznieść się ponad nirwanę, nauczyć się obchodzić bez niej... Przez nic już nie być powstrzymywanym, nawet przez ideę wyzwolenia; uważać ją za zwykły postój, skrępowanie, zaćmienie...” [14]

Lektura beletrystyki, wyznań mistyków oraz pozycji autobiograficznych jest często dla Ciorana punktem wyjścia dla rozważań o podstawowych aspektach ludzkiej egzystencji — czytanie jest również ćwiczeniem duchowym. Przywiązanie pisarza do kultury to podstawa jego świadomości i ukształtowania wyrazistej osobowości, a zarazem przyczyna niechcianych więzi ze światem materii i idei. Stąd rozdarcie Ciorana między projektem unicestwienia ego a umiłowaniem dla sztuki, które wyraziście oddaje życzenie zawarte w zbiorze *O niedogodności narodzin*: „Być jałowym — i tyle stąd mieć doznań! Wieczna poezja bez słów”. [15]

Znamienne dla Ciorana paradoksy myślenia mają źródło w jego postawie życiowej: „Mieć jednocześnie upodobanie do prowokacji i do niepokażności, z instynktu być mąciwodą, a z przekonania — trupem!” [16]. Trup jako figura bierności wobec świata, bezstronnej kontemplacji po wycofaniu się z życia określa postawę, do której pragnie dążyć Cioran, ćwicząc się systematycznie w bezużyteczności. Jest to czynność zbyteczna, tak jak jej świadomość. „Razem z życiem to minie”. Wyzwolenie się z istnienia praktykował Cioran przez zachowanie statyczności bycia, *naśladowanie kamienia* — życie.

„Wątpienie nie przekroczy nigdy Rubikonu, nie przekroczy nigdy niczego, jego logicznym dopełnieniem jest absolutna bezczynność — krańcowość zrozumiała w myśli, niedostępna w działaniu”. [17]

Bibliografia:

1. Cioran E., [Na szczytach rozpacz](#), przeł. I. Kania, Kraków 1992, „Oficyna Literacka”.
2. Cioran E., [Zły demiurg](#), przeł. I. Kania, Kraków 1995, „Oficyna Literacka”.
3. Cioran E., [O niedogodności narodzin](#), I. Kania, Kraków 1996, „Oficyna Literacka”.
4. Cioran E., *Brewiarz zwyciężonych*, przeł. A. Dwulit, M. Kowalska, Warszawa 2004, „KR”.
5. Cioran E., [Wyznania i anatemy](#), przeł. K. Jarosz, Kraków 2006, „Zielona Sowa”.
6. *Rozmowy z Cioranem*, Przeł. I. Kania, Warszawa 1999, „KR”.
7. Cioran E., *Zarys dekompozycji*, przeł. W. Rochońska, „Odra”, nr 6 (1992).
8. Cioran E., *Styl jako przygoda*, „Literatura na Świecie”, nr 2 (1978).
9. Cioran E., *Życie wreszcie spełnione*, w: Mircea Eliade, *Świętojańskie żniwo*, t. II, przeł. I. Kania, Kraków 1991, „Oficyna Literacka”.

10. Budrecki L., „Medytacje” i literatura, „Literatura na Świecie”, nr 2 (1978).
11. Rowiński C., *Przestrzeń logosu i czas historii*, Warszawa 1984.
12. Zabłocki K., *Cioran-story*, „Literatura Na Świecie”, nr 11 (1990).
13. Michalski C., *De Maistre, Dostojewski, Cioran – ćwiczenia z bezstronności*, „Arcana”, nr 3 (1999).
14. Hadot P., *Filozofia jako ćwiczenie duchowe*, przeł. P. Domański, Warszawa 1992.

Przypisy:

- [1] Słowa Ciorana zamieszczone w *Cioran-story* K. Zabłockiego, s.300.
- [2] Cioran E., [O niedogodności narodzin](#), s. 23.
- [3] Rozmowa Ciorana z F. J. Raddatzem, opublikowana w *Rozmowach z Cioranem*, s. 150.
- [4] Słowa Susan Sontag zamieszczone w *Cioran-story*, s. 295.
- [5] Cioran E., [O niedogodności narodzin](#), s. 93.
- [6] Ibidem, s. 139.
- [7] Cioran, *W hołdzie Mircei Eliademu*, w: Eliade M., *Świętojańskie żniwo*, s. 158.
- [8] Eadem, *Zarys dekompozycji*, s. 29.
- [9] Eadem, [O niedogodności narodzin](#), s. 3.
- [10] Op. cit., s. 35.
- [11] Op. cit., s. 91.
- [12] Eadem, [Zły demiurg](#), s. 67. Jest to zarazem przesłanka niniejszej pracy.
- [13] Eadem, *Zarys kompozycji*, s. 29.
- [14] Eadem, [O niedogodności narodzin](#), s. 161.
- [15] Op. cit., s. 45.
- [16] Cioran, [Zły demiurg](#), s. 115.
- [17] Słowa Ciorana przytoczone przez C. Rowińskiego w *Przestrzeni logosu i czasie historii*.

[Anna Bałdyga](#)

Ur. 1984. Interesuje się współczesnymi zjawiskami kulturowymi w literaturze, muzyce, filmie, sztuce internetowej (net-art). Zajmuje się cyberpunkiem (licencjat). Mieszka i studiuje w Krakowie.

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 06-06-2006)

[Oryginał..](#) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,4821>)

Contents Copyright © 2000-2008 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl